

Josef Lhotský – Sen noci darwinovské

V první řadě bych zde měl uvést, že se s autorem recenzované knihy znám osobně, dokonce jsem byl jedním z prvních – testovacích – čtenářů. Toho času jsem ale přečetl pouze úvod a první kapitolu, text pro jiné povinnosti odložil a již se k němu nevrátil. O to víc jsem byl mile překvapen, když jsem se dozvěděl, že budu mít možnost dočíst *Sen noci darwinovské* již v tištěné podobě.

Jak je patrné i z reakcí některých dalších čtenářů, při prvním pohledu na obálku lze těžko odhadnout, o čem kniha vlastně bude, zda jde o milostný román, naučný text, pohádku nebo poezii. Obsah uvedený na přebalu prozrazuje jen tolik, že se v příběhu setkáme s postavami Charlese Darwina, Isaaca Newtona, lorda Kelvina i volnomyšlenkářského archanděla. Dodatek, že dalšími aktéry jsou skotská whisky a evoluce, již hlavu splete nadobro. Snad i proto odvedla autorka obálky opravdu vynikající práci, protože zaujme na první pohled, a kniha tak přímo volá, abychom jí věnovali pozornost. Věřím, že možná i díky této obálce se snáze dostane k čtenářům, kteří by ji na základě obsahu jinak neotevřeli.

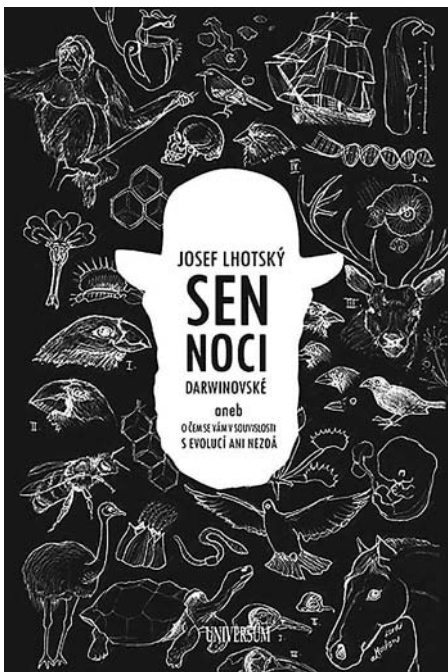
Už po předmluvě a prvních kapitolách je jasné, že zařadit *Sen noci darwinovské* do standardních žánrových měřítek bude pravděpodobně nemožné. Zprvu se zdá, že se nám do ruky dostala sbírka anekdot ze života studenta biologie, vzápětí se ale situace začíná vyjasňovat a brzy je zřejmé, že se před námi otevírá něco mnohem pozoruhodnějšího – podivuhodná cesta životem Charlese Darwina, korunovaná příběhy, čím si nejen evoluční biologie od vydání jeho díla *O původu druhů* v r. 1859 lámala pomyslnou hlavu.

První polovina knihy se věnuje především Darwinovi, kterého prezentuje v trochu jiném světle, než jak si ho většina lidí představuje, totiž jako starého vrásčitého muže, který se usmívá z několika klasičtějších známých portrétů vytvořených v posledních letech jeho života. Značné pozornosti se dostává jeho plavbě na lodi *Beagle* v letech 1831–36. Šance zúčastnit se této výpravy, díky níž Darwin důkladně procestoval zejména Jižní Ameriku či Galapágy, byla pro jeho další dílo bezpochyby zlomový okamžikem. Vzhledem k tomu, že Darwin tuto etapu svého života popsal zevrubně v cestopise, který několikrát vyšel v českém překladu (1912, 1955, 1959), můžeme si udělat velmi dobrou představu, jak cesta probíhala a jak se během ní názory mladého přírodovědce formovaly. Není divu, že Josef Lhotský věnuje námětu značnou pozornost, protože Darwinův cestopis ukazuje svého autora v roli mladého, po poznání bažičího cestovatele plného síly, a k tomu je sbírkou všemožných historek z cesty a informací o fauně, flóře, ale i geologických zajímavostech, zkrátka o všem,

co Darwin během svého putování prozkoumal.

V druhé polovině knihy se hlavním aktérem příběhu stává sám Josef Lhotský, jenž se snaží přisedícím vědcům vylíčit, jakým směrem se úvahy o evoluci ubíraly po Darwinově smrti. V této pasáži seznamuje s některými zásadními objevy biologie, jako je např. pochopení buněčné podstaty života, objev chromozomů, nebo jak je to s prokaryoty a co s nimi máme společného. Nechybí zmínka o úpadku darwinismu na přelomu 19. a 20. stol. a jeho znovuzrození v podobě tzv. moderní syntézy, která vyústila v neodarwinismus. Věnuje se i našemu slavnému krajanovi Gregoru Johannu Mendelovi a historce o nerozřezaném výtisku jeho práce v Darwinově osobní knihovně. Mendelova publikace mohla mít pro teorii přirozeného výběru zcela zásadní význam, protože pokud si Darwin s něčím nevěděl rady, byla to dědičnost. Tato upoutávka na probíraná témata není zdaleka vyčerpávající, ale byla by škoda vyzradit příliš a nenechat čtenáři nějaké překvapení. Lze však ještě dodat, že autor nás pobaví i řadou historek z vlastního života, kterými odlehčuje některé náročnější pasáže. Nejdůležitější však je, že jednotlivé informace nejsou podávány jako suchá encyklopedická fakta, ale sledujeme jejich zrod v širším vědecko-společenském kontextu. Kniha tak svým způsobem představuje populární učebnici vybraných biologických fenoménů na straně jedné a životopis dvou přírodovědců na té druhé.

Jednou z velkých předností textu je jazyková stylizace. Josef Lhotský už ve svých odborných (*Symbiotický vesmír – biologický horizont událostí* a *Úvod do studia symbiotických interakcí mikroorganismů*,

Academia, Praha 2014 a 2015) a četných popularizačních publikacích naznačil, co zde rozvinul naplno, a sice že jazyk pro něj není pouze neživým nástrojem k vyjádření základních myšlenek. Naopak, využívá nejrůznějších půvabů češtiny, čímž se mu daří navodit specifickou atmosféru příběhu a sdělit mnohé, co by jinak musel složitě opisovat. Nutno dodat, že v některých pasážích byl důraz na zvukomalebnost možná až přehnaný, ale v tomto případě lze autora omluvit, vždyť jde o jeho beletristickou prvotinu! A pevně věřím, že s každým dalším vydaným titulem bude jeho sloh jen lepší. Rovněž prokázal, že mu rozhodně nechýbí smysl pro humor.

Josef také nechal v knize naplno rozvinout svůj přirozený pedagogický talent a dokázal přívětivou formou předložit množství informací o evoluci a dalších biologických fenoménech, o nichž, jak se sám na svých kurzech přesvědčil, má mnoho lidí zkrleslé a zastaralé představy. Zásadní mezníky v našem uvažování o evoluci proto formou rozhovorů mezi postavami srozumitelně vysvětluje i čtenářům bez hlubší znalosti biologie. Kniha tak může být využita i jako pomůcka při hodinách středoškolské biologie. Pedagogům poradí, jak výuku obohatit a zatraktivnit ji pro studenty, a studentům pomůže nahlédnout různé zajímavé souvislosti a současně jim ukáže, že biologie nemusí být postrachem, který vyžaduje „biflování“ faktů. Znalosti jsou pro pochopení hlubších vztahů samozřejmě důležité, ale biologie má být především o životě ve všech jeho podobách. A příběh evoluce, který zde autor vypráví, je velmi sympatický. Patrné jsou v tomto ohledu názorové vlivy jeho školitele Antona Markoše (viz např. *Tajemství hladiny, Dokořán*, Praha 2003), kterému dílo také věnoval. Na závěr už jen zmíním, že text obsahuje i značné množství narážek na různé postavy, objevy nebo historky z dějin biologie i dalších přírodních věd.

Jediné, co snad mohu knize vytknout, je, že při jejím psaní byla faktografické stránce věnována příliš velká pečlivost a na kritiku v tomto ohledu nezbyl v podstatě prostor. Ale recenze bývají vždy subjektivní, ať už si jejich pisatelé myslí cokoli. Proto nevyklučuji, že některým čtenářům může být styl, jakým je kniha psána, poněkud protivný. Sám jsem měl někdy dojem, že se mě vševědoucí vypravěč snaží poučovat až moc, ale pak jsem si připomněl, že je třeba si po vzoru hlavních protagonistů dolít sklenku skotské whisky, otočit na další stránku a brát vše s nadhledem.

Na závěr se nabíjí poslední otázka, a sice jak se vlastně jednomu českému posluchači biologie dostalo té vzácné příležitosti, aby si mohl osobně popovídat s Charlesem Darwinem a jinými velikány anglické vědy? Zodpovězení již nechám na vás.

**Universum, Praha 2016, 264 str.
Doporučená cena 299 Kč**